



# La Fira de Cambrils: continuitat i modernització

Manel Tarés i Lagunas

Poc temps després de la fundació de Cambrils a mitjan segle XII, la vila es va posicionar com un punt important en la ruta que unia les ciutats de Barcelona i Tortosa, així com una de les platges de sortida dels productes de l'interior del Baix Camp, el Priorat i la Ribera d'Ebre. Un cop travessada la vila per terra, anant cap al sud, s'iniciava un llarg i dur camí a través d'un paisatge feréstec i quasi despoblat, on tan sols hi havia l'hospital de l'Hospitalet de l'Infant, construït a mitjan segle XIV, i el petit poble del Perelló, constituït a la fi del segle XIII. Era natural, doncs, que molts viatgers i mercaders fessin parada i fonda a Cambrils abans de prosseguir el seu camí cap a l'Ebre o, a la inversa, per recobrar forces del llarg camí recorregut. Tanmateix, la major part del comerç es feia per via marítima de cabotatge, ja que així era molt més fàcil transportar mercaderies cap a Barcelona, València, Mallorca, el Rosselló o Sardenya. Així doncs, la vila de Cambrils era també un punt de concentració de comerciants que feien servir les platges per importar i exportar mercaderies. Aquestes circumstàncies adequades al comerç de l'època propiciaren l'establiment del mercat i la fira. L'any 1206, el rei Pere I va concedir el privilegi per celebrar-hi mercat, mentre que no fou fins al 1322 que Jaume II, responent a una sol·licitud dels cambrilencs, va autoritzar la creació d'una fira per la festa de l'Ascensió, que cau generalment al mes de maig. A l'inici, el període de celebració de la fira de Cambrils, que s'havia establert en deu dies, coincidia, en part, amb el de la de Valls, una altra de les fires importants del Camp de Tarragona en aquell temps. El conflicte es va resoldre el 1367 amb la intervenció del monarca.<sup>1</sup> La fira cambrilenc, doncs, constituïa una baula en el cicle firal del sud del Principat i havia de ser, per força, un element principal d'aquella economia dinàmica.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> *L'Arxiu t'informa* (Arxiu Municipal de Cambrils), núm. 5, juny de 2005.

<sup>2</sup> *L'Arxiu t'informa* (Arxiu Municipal de Cambrils), núm. 6, setembre de 2005.



La Fira (1911)  
AMCAM. Núm. reg. 7796-18



Portada del programa de l'any 1960  
AMCAM. Sig. topog. 3007

El moixó que apareix a la capçalera d'aquest butlletí reproduïx una il·lustració del *Llibre d'ordinacions* de 1525-1889, del fons de l'Ajuntament de Cambrils. Es troba a la part interior de les cobertes del llibre i, possiblement, va ser dibuixat per un dels escrivans que van intervenir en algun moment de la seva redacció.

Aquest tipus d'esbossos són relativament habituals en els llibres d'època medieval i moderna. Ens permeten conèixer aspectes de la vida quotidiana dels qui els escrivien o els utilitzaven.

Dins l'antic clos emmurallat de la vila, l'anomenat carrer de la Fira (documentat així, almenys, des de la fi del segle XV), l'actual carrer del Cardenal Vidal i Barraquer, devia encabir els nombrosos paradistes que hi acudien cada any. No tenim cap evidència documental que ho avaluï, però, tanmateix, la fossilització de l'activitat firaire en el nom del carrer ens indueix a suposar que, en algun moment, fou d'aquesta manera. Estem temptats a creure que aquest carrer era, a l'inici, una via d'entrada a la vila i, per tant, seria el lloc més indicat per col·locar els paradistes. Més endavant, probablement, es devia utilitzar l'ampli espai de la plaça porxada, on també tenia lloc el mercat setmanal.



La Fira (ca. 1950-1970)  
AMCAM (Fons Ortoneda Vernet). Núm. reg. 9354-1-AO-2

### La continuïtat històrica de la fira

La celebració de la fira degué tenir, sens dubte, els seus alts i baixos en el curs de la història, durant etapes de conflicte bèl·lic, d'inestabilitats o crisi. No obstant aquesta suposició, el cert és que hi ha evidències de la celebració de la fira al llarg de tota l'edat moderna. Les Ordinacions de la vila de Cambrils, un corpus de regles i disposicions per al bon funcionament del municipi elaborat en els segles XVI i XVII, fan alguna referència dispersa a la fira.<sup>3</sup> Així, per exemple, l'ordinació número 149, escrita el 1622, ens reafirma que la fira se celebrava per l'Ascensió. També hi ha indicis de celebració de la fira al llarg del segle XVIII. Per exemple, en alguna taba —és a dir, el plec de condicions d'un arrendament d'un monopoli municipal— relativa a les botigues de queviures dites revendories de la vila, s'establia que el monopoli comercial no tenia efecte durant els dies de mercat i fira, sempre que les vendes s'efectuessin a la plaça de la vila, en el marc de l'espai firal. A partir d'aquí, diverses referències a la fira de Cambrils apareixen en tota mena de guies i almanacs, començant per l'*Atlante Español* de Bernat Espinalt (1781), que diu que la fira tenia lloc el segon diumenge de quaresma, mentre que, en la resta de mencions bibliogràfiques, es parla sempre de la diada de l'Ascensió: Pascual Madoz (1845), Jaume Boy (1840), José Antonio Elías (1848) i altres almanacs a partir de la dècada de 1850. El reusenc Andreu de Bofarull (1810-1882), en la seva guia *Reus en el bolsillo* (1851), anomena la fira de Cambrils com un dels esdeveniments típics del mes de maig que atreïa visitants de

<sup>3</sup> Carles MARISTANY. *Senyoria i població al Camp de Tarragona: la vila de Cambrils (segles XII-XVII)*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils, 1986, pp. 163-225.

la capital del Baix Camp. Bofarull imagina una excursió

d'un dia en carro: "todo se agita y menea al dar las cuatro de la madrugada para transportar vivientes humanos á la feria de Cambrils, célebre por su grande exposición de rábanos. [...] Durante el día el numeroso comboy acampa en la riera de Cambrils, y á la caída de la tarde regresa en tropel, en medio de una nube de polvo y continua salve de gritos y silvidos." En aquell temps, el certamen cambrilenc era conegut popularment com la "fira del raves", tal com recorda també Josep Salceda.<sup>4</sup> En aquest sentit, en el *Diario de Tarragona* de l'onze de maig de 1861, s'hi dedica el vers anònim, amb to burlesc, "¡Horrible rábano!":

En la feria que anteayer  
tuvo lugar en Cambrils,  
llamó la atención de todos  
los que estuvieron allí,  
un rábano colosal,  
difícil de describir,  
por lo magno, lo opulento,  
lo magestuoso y barí.  
Cinco metros y dos céntimos  
se llevaba la raíz,  
y las hojas, doce varas,  
según al referir.  
La corpulencia del rábano,  
tampoco era baladí,  
pues parecía un cañón  
de los que hubo en Austerlitz,  
y en lo vivo y colorado  
no se le iguala el carmín.  
¡Oh rábano portentoso!  
permite que este infeliz,  
te tribute el homenaje  
debido y digno de ti,  
y ruego á los cambrilenses  
que te supieron nutrir,  
te lleven á la academia  
de Londres ó de París,  
y se admiren las naciones,  
y el mundo pueda decir,  
«para rábanos terribles,  
no hay en el orbe un Cambrils.»

D'altra banda, l'animació dels dies de fira, amb l'ambient que es respira en aquest temps del final de la primavera, devia motivar la composició La fira de Cambrils que fou presentada als Jocs Florals de Barcelona el 1876. A l'últim quart del segle XIX, la premsa coetània ofereix més pistes sobre la celebració de la fira. El 28 de maig de 1870, el diari *El Tarraconense* donava notícia de la poca concurrència que havia tingut la fira cambrilenc, "sin que por esto hayan faltado los cerdos en abundancia, que es la parte principal, una respetable cohorte de gitanos con sus escuálidos cuadrúpedos, pregonando sus excelentes condiciones, y una sección numerosísima de pobres que nos aturden con sus ayes lastimeros". Aquesta breu crònica és un testimoni impagable de l'ambient de la fira en aquell temps. També el diari *El Imparcial*, el 13 de maig de 1872, es referia a l'èxit escàs de la fira d'aquell any: "ha estado sumamente desanimada, notándose pocos forasteros y muy escasas las transacciones". De la mateixa manera, se'n feia ressò *El Tarraconense* (13 de

<sup>4</sup> Josep SALCEDA. *Quaranta anys d'Estampes Cambrilenques*. Vol. 2. Tarragona: El Mèdol, 1998, p. 21 (maig de 1955).





maig de 1872): “aunque han acudido bastantes vendedores ha sido escasísimo el número de compradores; de manera que en el trascurso de veinte años, no la hemos visto con menos gente, marchándose ya el primer día bastantes de los vendedores que acaban de llegar por conocer ningún beneficio que les reportaría esperar más”. La situació política del moment hauria influït, sens dubte, en aquests pobres resultats, en ple període reformista del Sexenni Democràtic i amb els primers moviments desafians de les partides carlistes aquell mateix any. Aquesta crisi de vendes prosseguia, encara, en l'edició de la fira del 1878.<sup>5</sup>

La fira, però, era molt celebrada i hi concorrien persones de mitja comarca i, sobretot, reusencs. El diari *El Mercantil*, el 21 de maig de 1887, assegurava que “estuvo muy concurrida y reinó mucha animación”. Alhora, eren dies de balls, com els que es feien en un envelat instal·lat expressament a la plaça de l'Església.<sup>6</sup> Amb l'arrencada de les primeres societats cíviques de Cambrils, almenys des de mitjan dècada dels anys setanta del segle XIX, els dies de fira incorporaren diversos actes paral·lels com la celebració de balls i funcions teatrals que tenien lloc als casinos. Respecte als balls, en trobem referències en el *Diario de Tarragona* (15 de maig de 1877) i els periòdics *El Pabellón Liberal* (28 de maig de 1892) i *La Opinión* (15 de maig de 1896), els quals destaquen, també, l'alta concurrència de visitants i l'animositat que s'hi vivia. Pel que fa a les representacions teatrals, ens consta que el nou teatre del Círculo de Artesanos s'havia d'inaugurar per la fira de 1886.<sup>7</sup>

Les principals transaccions de la fira es feien amb les bèsties, especialment els porcs. En alguna ocasió hem documentat la menció explícita a una “feria de ganados”. Però la cita anual també atreïa atraccions i venedors de quincalla. Segons el *Diario de Tarragona*, el 15 de maig de 1877: “Unos cuantos puestos de quincalla y pastas componían el centro de paradas de venta, y en la parte de las afueras un crecido número de gitanos con sus despilfarradas acémilas hacían sus cambalaches y ventas.” En el canvi de segle, el component lúdic de la fira prenia volada i alguns firaires mostraven els aparells més nous que començava a generar la modernitat, com el cinematògraf o la fotografia. Sembla que les primeres projeccions cinematogràfiques es pogueren veure a Cambrils de la mà d'alguns firaires ambulants que duïen ginys de tots tipus, com cambres fosques, llanternes màgiques o projeccions de vistes fixes.<sup>8</sup> Un alarmit cronista anònim escrivia a *La Vanguardia*, el 9 de juny de 1900, per denunciar: “el incremento que van tomando las paradas de rifa ó sorteo, que absorbiendo la atención general, quitan á estas ferias su carácter típico, y parece que están destinadas á hacer desaparecer tantos pequeños y ambulantes industriales que de estas fiestas viven.”

En un document del 1927, s'indica que a la plaça s'hi posaven diferents parades de quincallaires, entre les

quals la del popular Joan Bonifaci, àlies Juanito, que era la més gran de totes, així com les de xurrers, ganivetaires, llaners i rifaires.<sup>9</sup> Al passeig de la riera, hi havia cavallets, un “tiro pichón” (una mena de caseta de tir), una venedora de gelats i un fotògraf. Amb tota aquesta oferta i animació, són moltes les cròniques que destaquen l'afluència de visitants forasters.



Passejant per la Fira (ca. 1950-1970)  
AMCAM (Fons Ortoneda Vernet). Núm. reg. 9354-7-A-01

### Crisi i revifalla: la creació de la fira contemporània

La fira no va desaparèixer després de la Guerra Civil, tot i que va decaure molt la seva activitat. Josep Salceda s'hi referia, el 1955, com uns anys en estat letàrgic i confessava que: “els primers anys de la postguerra pensàvem, amb pena, que desapareixeria”. Fins aleshores, segons el cronista cambrilenc, la fira es limitava “a la venda de quincalleria i a un més o menys assortit parc d'atraccions. Però, fa tres o quatre anys que hi ha uns quants tractants de porcs que hi acudeixen, i l'any passat vam veure també un nombrós i magnífic lot de cavalls.” Dos anys després del text de Salceda, en què feia una crida a repensar i impulsar la fira cambrilenc abans que no decaigués del tot, es va endegar un nou model de fira, que apostava per fer-ne un aparador comercial.<sup>10</sup> Aquesta empenta comportà la modernització del certamen de la mà d'una comissió organitzadora encapçalada pel tinent alcalde Miquel Samà. La presentació que obre el programa de la segona edició de la fira desprenia una gran il·lusió i eufòria pel fet d'haver-se pogut aconseguir que la fira reviscolés: “gracias al tesón y entusiasmo de unos pocos, pero valientes y decididos cambrilenses, surgió con empuje arrollador una nueva y espléndida Feria que fue el orgullo de propios y la admiración de los extraños”. La primera fira renovada de 1957 va merèixer una breu, però entusiasta crònica a *La Vanguardia* (7 de juny de 1957) de la mà del periodista Josep Fort i Sugranyes. Amb la fira, el municipi: “ha dejado llenos de asombro a todos cuantos hemos acudido a visitarla y a fe que el contingente de visitantes forasteros ha sido extraordinariamente numeroso.” El corresponsal reusenc hi explicava que la fira tradicional es basava en el mercat ramader que havia anat decaient a causa de la proressiva mecanització del camp. La nova edició s'havia celebrat a la plaça, sota els porxos de la qual s'hi encabiren una trentena de parades, mentre que els llocs de joguines i atraccions foren ubicades al passeig vora la riera.

<sup>5</sup> *Diario de Tarragona*, 5 de juny de 1878.

<sup>6</sup> *Diario de Tarragona*, 15 de maig de 1877.

<sup>7</sup> *Diario de Tortosa*, 20 de maig de 1886.

<sup>8</sup> Isaac LÓPEZ. *Historia de los cines tarraconenses. Un viaje de cine por la provincia, desde sus inicios hasta la actualidad*. Reus: Day-Print, 2015, p. 349.

<sup>9</sup> Arxiu Municipal de Cambrils. Correspondència, reg. 320.

<sup>10</sup> Marcel BLÀZQUEZ. *Els cartells de la fira de Cambrils. 50 anys (1957-2007)*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils, 2007.



Enguany fa seixanta anys de l'etapa nova de la fira de Cambrils. Tanmateix, durant aquest temps, la fira ha passat per diferents moments. Els primers anys va experimentar un gran desenvolupament, de manera que el creixement de l'exposició va obligar a traslladar-ne la ubicació al passeig Albert el 1963 per encabir els quasi cinquanta paradistes concurrents. Aquella fou la dècada de plenitud del certamen, que creixia any rere any. El 1964, per exemple, s'havien calculat més de trenta mil visitants.<sup>11</sup> Tanmateix, a la fi dels anys setanta, en plena crisi econòmica, l'organització de la fira donava senyals d'esgotament i defalliment. En el pòrtic del programa del 1979, el periodista Josep Capella i Matas feia una crida a salvar la fira, bo i reconeixent obertament que el certamen havia entrat en una etapa d'ensopiment, però amb el convenciment que revifaria: "A pesar de gran período de crisis que atravesó, atraviés y puede seguir atravesando la Fira, esta no se perderá nunca." El prologuista feia una crida a la població perquè es fes seva la fira i contribuís a millorar-la, considerant que s'havia convertit ja en una autèntica tradició local. Cal recordar que en aquells anys de transició democràtica, el municipi vivia una etapa de recuperació d'elements festius i culturals tradicionals, com el ball de bastons, les carrosses de Sant Antoni o les festes de barri, ara traslladades a l'Eixample. I la fira –com direm tot seguit– havia anat integrant diversos actes lúdics, que la convertien en una de les grans diades locals del cicle anual.

Aleshores, l'Ajuntament va decidir escurçar-ne el nombre de dies i canviar-ne la data de celebració, després que la diada de l'Ascensió fos suprimida del calendari festiu oficial.<sup>12</sup> Després d'uns quants anys provant diferents dates, finalment, des del 1992 s'ha acabat imposant el primer cap de setmana del mes de juny. Cercant redefinir la fira perquè no defallís el seu atractiu, els organitzadors han insistit en recalcar el seu caràcter comercial, de manera que el 1985 es parlava d'una "exposició de maquinària, accessoris i aparells per a l'agricultura, la indústria, la nàutica i la llar", fins a arribar a l'actual consideració genèrica de fira multisectorial. L'activitat promocional ha estat un component essencial de la fira des del seu relançament, amb tot tipus de campanyes publicitàries mitjançant anuncis a la premsa comarcal i pregons publicitaris i, fins i tot, l'edició d'un mata-segells filatèlic específic (entre 1973 i 1983), sense oblidar un aspecte que sempre s'ha cuidat: el cartell de la fira (Blázquez 2007).

### Una gran diada festiva

La fira contemporània, però, no s'ha entès mai sense el conjunt d'actes festius i culturals que l'envolten. Les

<sup>11</sup> Reus, *Semanario de la Ciudad*, 29 de maig de 1965.

<sup>12</sup> Josep BERTRAN. *La transició democràtica a Cambrils (1975-1983)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus, 2017, p. 80.

iniciatives no han sortit només dels seus organitzadors –l'Ajuntament de Cambrils–, sinó també de les entitats locals, que sempre s'han bolcat en la fira a través d'activitats paral·leles de tot tipus. L'Homenatge a la Vella, organitzat per l'Associació d'Antics Alumnes de la Salle, és un dels actes més antics, que se celebra des del 1958 (tot i que no sempre ha estat durant el període de la fira), així com les diferents mostres i premis de fotografia proposats per l'Agrupació Fotogràfica de Cambrils, creada el 1972 per membres de la secció de fotografia i cinema de la Coral Verge del Camí (CUFA, Cineastes Units i Fotògrafs Aficionats). Altres esdeveniments, en canvi, han tingut una història més variable, com les diferents mostres nàutiques des de mitjan anys setanta.



La Fira (1986)  
AMCAM. Núm. reg. 7796-18

Al voltant de la fira, han tingut un protagonisme especial els tornejos esportius; no gensmenys, es va triar el certamen del 1970 per inaugurar el nou camp de futbol municipal. No han faltat, tampoc, tota mena de mostres i exposicions, representacions teatrals, festivals infantils, concerts, conferències i balls. La fira és una realitat viva i canviant, en què la tradició es crea i es recrea. Cadascú té les seves pròpies vivències, constituïdes per aquells elements que semblen haver esdevingut tradicionals, però que poden arribar a desaparèixer un any per l'altre, tal com foren introduïts. En són exemples la veu amb el deix reusenc de la megafonia de Publicitat Borrell (ja en tenia l'exclusiva el 1963!), la qual han recordat diversos pregoners en els seus discursos, la vistositat de l'estand de la Cooperativa (a la fira des del 1973 fins a la recent crisi de l'entitat) o el castell de focs, que cloïa l'última nit de fira des del 1966, fins que l'última crisi econòmica va obligar de prescindir-ne. Amb aquest article hem volgut palesar la continuïtat de la fira cambrilenca al llarg de la història, amb els seus punts àlgids i daltabaixos, insistint en la seva capacitat de reinvençió. A l'igual que les altres diades festives cambrilenques, festes majors i patrons gremials, la fira es mereix un lloc propi en el tradicióari del nostre municipi.

### Arxiu Municipal de Cambrils

Plaça de l'Ajuntament, núm. 4 43850 [www.cambrils.cat/arxiu](http://www.cambrils.cat/arxiu)  
Tel. 977 794 579, ext. 3061 [arxiu@cambrils.cat](mailto:arxiu@cambrils.cat)  
Horari: Dilluns, dijous i divendres de 9.30 a 14.30  
Dimarts i dimecres de 9.30 a 14.30 i de 16 a 19



AJUNTAMENT DE CAMBRILS  
Cultura



L'ARXIU  
municipal de Cambrils